

Af Ninna Nyberg Sørensen

MIGRATIONSDEBATTEN mellem myter, politisering og viden

Få temaer vækker mere debat end migrations- og flygtningespørgsmålet. Spørgsmålet sættes gerne i forbindelse med forhold som arbejdsløshed og økonomisk krise, national identitet og social sammenhængskraft, globalisering og global udvikling, global opvarmning og klimaforandringer, terror og international organiseret kriminalitet, eller hvor en humanitær indsats giver mest mening og har størst effekt. Debatten om størst eller bedst effekt afhænger selvsagt af, hvorvidt formålet alene er at hindre menneskelig lidelse, eller også har migrationsregulerende hensigter. Siden sensommeren 2015, hvor flygtninge løb over markerne ved Rødby færge og det gik op for de fleste, at effekterne af global ulighed nu var nået til Danmark, har migrationsspørgsmålet fyldt meget i den hjemlige debat. Alle har en mening. Denne mening underbygges med argumenter. Argumenterne er ofte stærkt politiserede, men bygger ikke altid på viden, der kan findes forskningsmæssigt belæg for.

På den baggrund inviterede Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) i efteråret 2017 en række forskere fra ind og udland til at besvare følgende spørgsmål: Hvad ved vi om migration og hvad ved vi ikke? Står vi overfor en global migrationskrise, og i givet fald, hvor er krisen så størst? Hvordan opstår international migration og hvordan påvirkes migrationsdynamikker og deres udfald af statslige politikker? Kan aktuelle migrationspolitiske tiltag få utilsigtede konsekvenser? Og hvor adskiller forskningsbaseret viden sig fra de forestillinger, der ligger til grund for politikudformning? Artiklerne i dette temanummer af Social Kritik er alle viderebearbejdede af oplæg holdt på efterårets offentlige seminarrække og adresserer på forskellig vis disse spørgsmål.

Aktuelle migrationspolitiske tiltag tager udgangspunkt i en *oplevelse* af et stigende migrations- og flygtningepres på EU's ydre grænser. Og antallet af internationale migranter er i absolutte tal steget fra 173 millioner i 2000 til 258 millioner i 2017. Lidt under 30 procent af alle internationale migranter opholder sig i Europa (78 mio.). Resten finder vi i Asien (80 mio.), Nordamerika (58 mio.), Afrika (25

Lonely Man looking over the Sea.

Foto: Peter Tomas Petersen

mio.), Latinamerika og Caribien (10 mio.) og Oceanien (8 mio.). Ser vi på enkelt-lande opholdt det største antal internationale migranter sig i 2017 i USA (50 mio.), mens Saudi Arabien, Tyskland og Rusland kom ind på hhv. 2., 3. og 4. pladsen med ca. 12 millioner migranter hver.¹⁾ Ser vi på andelen af migranter i forhold til verdens samlede befolkning, er billedet imidlertid forbløffende stabilt. I 1995 levede 2.7 procent af verdens befolkning i et andet land, end der hvor de er født, i 2015 var andelen steget til 3,3 procent (Sørensen et al. 2017).

Befolkningstilvæksten stiger hurtigst i Afrika – og det er især herfra, at unge mænd rejser mod Europa i håbet om at finde et job og et bedre liv. Men her viser international forskning, at migration fra Afrika til Europa nok er steget i absolutte tal, men faktisk er faldet siden 1990 i forhold til migranternes procentvise andel af befolkningsstørrelse. I dag har hovedparten af afrikanske migranter syd for Sahara andre afrikanske lande som destination (Carbone 2017). Migrationsbevægelser ændrer sig altså over tid.

Vender vi os mod flygtninge, var der i 2016 ca. 65,6 millioner mennesker på flugt verden over (UNHCR 2016). Heraf er ca. to-tredjedele internt fordrevne. 90 procent af den resterende del opholder sig aktuelt i andre udviklingslande. Tyrkiet huser med 3.1 million flygtninge og asylansøgere flest af verdens flygtninge, efterfulgt af Jordan (2.9 mio.) og Palæstina (2.2 mio.). Andre lande i de såkaldte 'nærområder' med stort flygtningepres omfatter Libanon, Pakistan, Iran, Chad, Etiopien, Kenya, Uganda og DRC. Tal som disse viser, at den aktuelle flygtningekrise primært handler om et overordentligt stort antal internt fordrevne. Dernæst om et allerede eksisterende enormt pres på nærområderne. Forslag om at flygtninge bedst hjælpes i nærområderne tager ikke i tilstrækkeligt omfang udgangspunkt i denne situation.

OECD, Verdensbanken, og FN forventer alle, at vedholdende social ulighed, befolkningstilvækst og klimaforandringer vil øge migration internt, regionalt og inter-

nationalt. Samtidig forventes det at migrationspolitiske stramninger i det globale nord vil omdirigere hovedparten af denne migration til mere velstående lande i det globale syd. Fra dansk side ønsker regeringen at forebygge nye migrationsstrømme ved at skabe bedre fremtidsudsigter, ”der hvor de hører hjemme”. At skabe bedre fremtidsudsigter i områder plaget af fattigdom og manglende tro på fremtiden er selvfølgelig en god idé. Men det er ikke muligt at finde forskningsbaseret viden der underbygger, at økonomisk vækst fører til mindre migration. Tvært imod tyder meget på at økonomisk vækst kun reducerer migration fra høj- og mellem-indkomstlande, men ikke fra lav-indkomstlande, hvor mobilitetstransitionen vil tage over 50 år og vel at mærke kun, hvis økonomisk vækst følges af drastiske ændringer i befolkningstilvækst, bæredygtig udvikling og udjævning af ulighed lokalt og globalt (Clemens 2017). Der er derfor ikke empirisk belæg for at *mene*, at økonomisk vækst skaber mindre migration, da bedre økonomiske forhold i første omgang gør flere mennesker i stand til at migrere. Og mens der ikke er noget nyt i at bruge udviklingspolitikken som et migrationspolitisk instrument, er der grund til at spørge både om det virker, og hvordan det virker.

For at stille den slags spørgsmål skal man nogen gange tænke langt ud over det politiske felt, der er til debat. Her kan det være nødvendigt at udfordre vores til lærte måder at *tænke* på, fordi de begrænser, hvad vi er i stand til at begribe og forestille os. Hvordan vi tænker om migration hænger nemlig ikke alene sammen med om vi befinder os i en ’migrationskrise’ eller ej, men også med hvordan vi opfatter os selv som et folk, som danskere med én oprindelse og én kultur(arv), der trues af mennesker med andre oprindelser. Med afsæt i arkæologien inviterer *Anders Högberg* os i sit bidrag til at reflektere over, hvordan forestillinger om ’oprindelse’ og ’kulturarv’ påvirker vores forståelse af sociale processer som globale migrationsstrømme. Skønt arkæologisk forskning har påvist, at national oprindelse og original kulturarv ikke findes i rene former, er mange af de grundmetaforer, der hives op af hatten i migrationsdebatten, baseret på essentialisme som fremherskende idé. Högbergs ærinde er ikke så meget at diskutere *hvorvidt* vi befinder os i en flygtningekrise som at forklare *hvorfor* de forestillinger, vores løsningsforslag hviler på, ikke er specielt nytænkende og derfor er regressiv snarere end progressive.

Et andet væsentligt spørgsmål i migrationsdebatten er, hvorfor mennesker migrerer. Men det spørgsmål bør ifølge *Jørgen Carling* afløses af en mere dynamisk forståelse af, hvordan migration opstår. På basis af nyere migrationsteori argumenterer Carling for, at enhver migration – om den er økonomisk eller politisk motiveret – starter med et ønske om forandring, men omvendt også, at ikke alle forandringsønsker resulterer i migration. Hvorvidt et ønske om at migrere rent faktisk bliver til noget afhænger af muligheder og ressourcer. For nogen lykkes det, for andre ikke – og nogle gange med katastrofale konsekvenser – og endelig er der, blandt andet som konsekvens af migrationspolitiske stramninger, en voksende gruppe af mennesker, der bliver ufrivilligt immobile. Forsvinder håbet og udsigten til social mobilitet og social forandring kan ufrivillig immobilitet føre til radikalisering. De grundlæggende årsager til migration er nemlig også årsag til andre sociale fænomener.

Koblingen mellem klimaforandringer og migration er endnu et eksempel på en debat præget af kriseforestillinger, men også af vanetænkning og stor usikkerhed. Prognoser over hvor meget antallet af klimaflygtninge eller klimamigranter vil stige de kommende 30-35 år varierer mellem 15 og 300 millioner. Få studier har undersøgt historiske trends,²⁾ men forskning i aktuelle sammenhænge peger på, at naturkatastrofer er baggrunden for den overvejende del af klimapåvirket migration,

at denne i de fleste tilfælde er midlertidig og ikke permanent og primært foregår *indenfor* og ikke på tværs af nationalstatslige grænser. *Sara Vigil* viser i artiklen 'Klimaforandringer og Migration', at migration er en naturlig og rationel reaktion på globale miljø og klimaændringer, men også at miljømæssig determinisme ofte medvirker til at skjule de afgørende bagvedliggende årsager til globale klimaforandringer.

Flugt fra krig, fattigdom og katastrofe, og fra de problemer der opstår undervejs når flugt kun er mulig af irregulære ruter og ved hjælp af menneskesmuglere, har øget behovet for humanitær assistance. *Priscilla Solano* stiller i sit bidrag skarpt på de nye humanitære politikker transitmigration afstedkommer. Hun skelner mellem humanitære tiltag udbudt af civilsamfundsgrupper, internationale institutioner og stater, og mellem hvorvidt humanitære tiltag symptombehandler akutte behov, medvirker til at ændre de grundlæggende forhold der skaber migration, eller snarere bidrager til at opretholde dem. Artikler viser at det er umuligt at opstille klare skillelinjer mellem forskellige typer af aktører, men også at progressive rettighedsbaserede initiativer hele tiden er i fare for at blive underlagt migrationsregulerende logikker.

Liv Bjerre spiller i temanummerets sidste artikel debatten tilbage til den nationale banehalvdel med spørgsmålet om, hvor mange flygtninge Danmark har kapacitet til at modtage. Med udgangspunkt i en række nyere danske, nordiske og europæiske studier viser Bjerre, at antallet af flygtninge og migranter i et givet land ikke i sig selv er afgørende for vellykket integration. Integration handler i højere grad om værdier og ressourcemæssige prioriteringer. Hvor meget flygtninge koster det danske samfund afhænger omvendt af de muligheder, dansk flygtninge- og indvandringspolitik giver flygtninge og asylansøgere for at bidrage til samfundet.

Ninna Nyberg Sørensen, PhD, er kultursociolog og antropolog og afdelingsleder ved Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS.

LITTERATURLISTE:

- Carbone, G. (red) (2017). "Out of Africa: Why People Migrate". Milano: ISPI.
- Clemens, M. (2014). "Does Development Reduce Migration?" Working Paper 359, March. Washington: Center for Global Development.
- Günther T, Malmström H, Svensson EM, Omrak A, Sánchez-Quinto F, Kılınc GM, et al. (2018). "Population genomics of Mesolithic Scandinavia: Investigating early postglacial migration routes and high-latitude adaptation". *PLoS Biol* 16 (1): e2003703. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2003703>
- Sørensen, N.N, N. Kleist & H. Lucht (2017). Europe and the Refugee Situation: Human Security Implications". DIIS Report 2017:03. Copenhagen.

NOTER:

1. Se http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf
2. Her viser et spritnyt kulturarvsstudie interessant nok, at Skandinavien efter istiden blev koloniseret af migration fra Sydvesteuropa og det nuværende Rusland som en form for tilpasning til globale klimaændringer (Günther et al. 2018).